

Pomembne obletnice v Selški dolini v letu 2019

Rudi Rejc

989 *1030 let*

- V listini iz tega leta lahko preberemo nekaj imen staroslovanske poselitve tega prostora: kraj Zelsah – Selca, reka Zouriza – Selščica, Selška sora, planina Boczana – Pečana.

1369 *650 let*

- Freisinški škof Pavel Železnikom potrdi stare svoboščine.

1609 *410 let*

- Nadvojvoda Ferdinand odobri Gašperju Oblaku (kasneje baron Wolkenberg) gradnjo fužine pri Rudni gori, iz Železnikov oddaljeni dve milj.

1619 *400 let*

- Tega leta so se pričela pogajanja za izločitev rudarskega kraja Železniki iz Selške župnije. Gonilna sila gibanja je bil Jurij Plavec, ključar cerkve sv. Antona, ki mu ni bilo žal niti časa in truda niti izdatkov, dokler zamisli ni uresničil.
- Fužinar Jurij Plavec doseže, da so na trgu pripravili pokopališče – tri leta pred ustanovitvijo fare Železniki.

1689 *330 let*

- Prepiranje med Železniki in Češnjico zaradi drvarjenja na Macesnem in v Golem brdu.

1699 *320 let*

- Pismo briksenškega škofa svojemu zakupniku blejskega gospostva, baronu Johanu pl. Gallenfelsu, v katerem sprašuje o Železnikarjem pripadajoči blejski Jelovici. Meni, da se je vsekakor treba prilagajati in Železnikarjem iti nasproti ter jim priznati pravico do lesa v blejskem gospostvu, enako kakor drugim fužinam.

1709 *310 let*

- Spodnjeavstrijska vlada v Gradcu je sklicala komisijo za gozdove v Železnikih pod predsedstvom deželnega vicedoma Antona grofa Lanthierija, da mora takoj pozvati vse interesente in upravičence do služnostnih pravic v Železnikom pripadajočih gozdovih in zadeve urediti do 16. januarja 1714.

1749 *270 let*

- Rojen Franc Ksaverij Jelenc, Češnjica. Univerzitetni profesor kanonskega prava v Innsbrucku, leta 1780 tudi rektor univerze. Leta 1782 imenovan na prosto stolicu rimskega, civilnega in kriminalnega prava v Freiburgu. V tem času je tudi apelacijski svetnik za prednje avstrijske dežele. Leta 1795 se vrne v Innsbruck kot direktor obnovljene juridične fakultete. Zagovarja naredbe cesarja Jožefa II. in svobodo mišljenja.

1789 *230 let*

- Ustanovljena župnija Bukovščica. Pridružili so ji vasi iz selške župnije Potok, Pozirno, Hrib, Laško, Strmica, Kras, Knape, Sv. Mohor z Brezovnico in Zabrekvami ter vasi iz starološke župnije Čepulje in Lavtarski Vrh.

1809 *210 let*

- Tretji požar v Selcih. Začelo je goreti v kovačiji, ki je bila pri Smodinu. V tem požaru je pogorelo 50 hiš z vsemi gospodarskimi poslopji.

1819 *200 let*

- Rojen Jernej Pintar, sv. Tomaž. Znamenit sadjar, brati in pisati ni znal, vendar sodi med štiri sadjarske evangeliste na Gorenjskem. Prek brata Lovra je sodeloval z Novicami. Sodeloval je na sadnih razstavah in bil večkrat odlikovan. Poučeval je kmete v Selški in Poljanski dolini. Ustanavljal in urejal je drevesnice.
- Rojen Marko Peternel, Davča. Izdeloval je oltarje za cerkve na Jamniku, na Bukovici, na Prtovču, dva stranska na Bukovščici, velika oltarja na Sv. Miklavžu v Golici, pri Sv. Tomažu nad Praprotnem, stranski oltar pri Sv. Križu v Kališah, dva stranska oltarja na Šenturški gori in na Prebačevem, tabernakelj za veliki oltar v Dražgošah in več kipov po raznih krajih. Pomagal mu je tudi sin Janez.

1829 *190 let*

- Umrli Jurij Miklavčič, Ljubljana. Rojen leta 1756 na Zalem Logu. Bogoslovje je začel študirati v Celovcu, končal pa leta 1781 v Gorici. Kaplanoval je v rojstni fari, v Kamniku in Komendi. Leta 1789 postane stolni vikar v Ljubljani. Latinist, slovenist, pesnik in prevajalec.

1849 *170 let*

- Četrty požar v Selcih. Goreti je pričelo pri Adamu, vnela se je praprot. V tem požaru je pogorelo 14 hiš, cerkveni zvonik in župnišče.

1869 *150 let*

- Dograjena sedanja cerkev Marije Pomočnice na Prtovču. Kapelica naj bi na tem mestu stala že leta 1622. Veliki oltar brezjanske Marije je delo Marka Petrneta iz Selc (rojen v Davči), v oltarju je slika Marije Pomočnice. V cerkvi je več votivnih podob. Na levi strani je slika svete družine: Jožef pestuje Jezusa, Marija sede prede. V steklenih omaricah ob strani sta še voščena kipa Jezusa in Marije z Jezusom. Na stranskem oltarju pa je Jezus, ki naj bi ga darovala kajžarica Urška s Prtovča, ker se je v Ljubljani rešila iz vode.
- Umrl Jernej Pintar, sv. Tomaž, rojen leta 1819, sv. Tomaž. Glej letnico rojstva 1819.

1879 *140 let*

- Umrl Lovrenc Košir, Zagreb. Rojen leta 1804 v Spodnji Luši. Šola se na ljubljanski gimnaziji in na jezuitskem liceju, študira filozofijo, dobro obvlada jezike (italijanščino, nemščino, francoščino, hrvaščino in latinščino). Službuje na državnih knjigovodstvih (Dunaj, Benetke, Milano, Zagreb). V Milanu je vpeljal avstrijsko pošto poslovanje in leta 1835 predlagal obračun poštnine z znamkami različnih barv, kar je bilo leta 1836 zavrnjeno. Avstrija je idejo poštne znamke uresničila leta 1850 in leta 1858 priznala avtorstvo, ki pa ga kongres v Švici leta 1874 ni potrdil. Član Zgodovinskega društva za Kranjsko. V Zagrebu napiše hrvaško-madžarski slovar.

1889 *130 let*

- Rojen dr. France Koblar, Železniki, slavist, profesor in rektor Akademije za gledališče, predsednik Slovenske matice, predsednik društva Slovenskih pisateljev, redni član SAZU. Dvakratni dobitnik Prešernove nagrade, leta 1951 na področju gledališke kulture in leta 1969 za življenjsko delo na področju književnosti, dobitnik posthumne Kidričeve nagrade za življenjsko delo na področju zgodovine in teatrologije leta 1975. Zgodovinar, kritik, esejist, urednik in vodja programa na Radiu Ljubljana, urednik revije Dom in Svet, urednik zbranih del Cvelbarja, Ketteja, Gregorčiča, Stritarja, Bevka, Finžgarja, Preglja in Izidorja Cankarja. Leta 1976 častni meščan Železnikov. Leta 1976 izdana spominska knjiga Moj obračun. Na njegovi rojstni hiši na Racovniku je bila leta 1976 na pobudo Muzejskega društva postavljena spominska plošča.

1899 *120 let*

- Ustanovljena hranilnica in posojilnica na Češnjici. Njeni cilji so vpisani v register z naslednjimi besedami: "razmere svojih članov v naravnem in gmotnem pogleduboljševati, spodbujati varčnost in s svojim združenim kreditom preskrbovati svojim udom v gospodarstvu potrebna denarna sredstva".
- Zgrajeno in blagoslovljeno pokopališče v Selcih. Zgrajeno 400 metrov pod vasjo, na tako imenovani Požaršnici na njivah Groblja, Podrekarja in Šmida. Obdaja ga 2 metra visok zid.
- Rojen Lojze Žumer, Železniki, dipl. ing. gozdarstva, borec na soški fronti, borec za severno mejo, direktor škofijskega Gozdno-lesnega posestva Gornji Grad-Nazarje, ki ga je razvil v enega največjih podjetij te vrste. Ustanovil je osrednjo slovensko izvozno centralo Marad za izvoz žaganega lesa in zabojev. Bil je tudi načelnik Lesnega oddelka na Ministrstvu za gozdarstvo, vodil je Oddelek za lesno gospodarstvo na Inštitutu za gozdarstvo in lesarstvo Slovenije, bil je honorarni predavatelj, pisec številnih strokovnih del. Za knjigo Lesno gospodarstvo je leta 1968 dobil nagrado Sklada Borisa Kidriča.

- Rojen Janez Prevc, Studeno. Obiskuje šolo v Selcih in meščansko šolo v Škofji Loki. Konec prve svetovne vojne dočaka pri Verdunu. Po vojni sodni cenilec pri sodišču v Škofji Loki, občinski odbornik Slovenske ljudske stranke v Selcih in Železnikih. Zelo blizu so mu zadrugne ideje J. E. Kreka. Kot lastnik gozda se vključuje v Lesno produktivno zadrugo za Selško dolino na Češnjici. Soustanovni član Lesne zadruge Češnjica leta 1937. Po drugi svetovni vojni se je začel razcvet delovanja zadruge, ki jo je uspešno vodil do združitve s sodarsko zadrugo. Postavil je temelje lesne industrije. Zaradi znanja nemščine je pridobival tudi izvozne posle. Od leta 1954 do upokojitve leta 1964 je vodil Lesno industrijsko podjetje LIP Češnjica, MLIP Češnjica in ponovno LIP Češnjica, iz katerega leta 1969 nastane Alples Železniki. Sodeloval je v organih oblasti, v družbenopolitičnih organizacijah, društvih in strokovnih združenjih.
- Rojen Franc Čemažar, Sv. Lenart nad Lušo. Šolal se je v Šentvidu pri Ljubljani in na univerzi v Zagrebu. Diplomiral iz matematike in fizike na Univerzi v Ljubljani. V letih 1923–1927 je poučeval na novomeški gimnaziji, po letu 1932 na ljubljanskih gimnazijah in učiteljski. Bil je ravnatelj učiteljskega, kasneje realke (1959) in bežigradske gimnazije (1962). Deloval je kot šolski inšpektor in pisec učbenikov. Leta 1970 je dobil nagrado mesta Ljubljane.

1909 *110 let*

- Junija tega leta so v Železnikih, potem ko je leta 1902 ugasnil tudi plavž v Zgornjih Železnikih, skovali le še zadnje žeblje.
- Ustanovljena Selška čebelarica podružnica, ki je združila tedanje čebelarje. Iz nje izhajata Čebelarico društvo Selška dolina in Čebelarico društvo Železniki. Društvi sta v letu 2009 prejeli Plaketo občine Železniki.
- Ustanovljena hranilnica in posojilnica v Železnikih.
- Umrli Jožef Levičnik, Železniki. Rojen leta 1826 v Železnikih. Župan, učitelj, kronist, organist, pesnik in potopisec, dopisnik Novic, Zgodnje Danice in Šolskega prijatelja, gonilna sila vsega krajevnega dogajanja tistega časa, začetnik "ta črne" in "ta zlate" knjige. Leta 1854 je ustanovil bralno društvo in knjižnico.
- Rojen Marko Šmid, Železniki, pater Klemen. Prior samostana na Brezjah. Franciškanom se je pridružil leta 1925. Obiskoval je klasično gimnazijo v Mariboru, bogoslovje v Ljubljani, novomašnik je bil leta 1932. Leta 1945 prvič pride na Brezje, kjer pomaga župniku Francu Bleiweis. Od leta 1953 do leta 1962 je bil župnik v Šiški, v Plečnikovi cerkvi sv. Frančiška. Z mojstrom Plečnikom jo s skupnimi močmi opremljata. Od leta 1962 gvardijan na Brezjah, kjer se z veliko vnemo posvečal romarjem. Zadnjih deset let je preživel v pokoju v Šiški.

1929 *90 let*

- Svojo glasbo v Ljubljani na radiu predstavijo Mihovi godci, Ojstri Vrh. Oče Mihov Miha je znal poprijeti za vse instrumente. Svoje sinove je naučil igranja. 20-letnega Jaka igranja harmonike, 18-letnega Toneta igranja baritona, 16-letnega Janeza igranja na klarinet in 14-letnega Miha igranja na trobento. Miha je bil ponosen na svoje sinove in dobro ime Mihovega kvarteta se kmalu razširi po vsej Gorenjski. Ideje je pri njih črpal tudi Ansambel Avsenik.

1939 *80 let*

- Vojska v svoji režiji zgradi cesto s Češnjice na Prtovč. Cesta je še danes znana kot Vojaška cesta.
- Umrli Vladimir Globočnik, Dunaj, rojen leta 1860 v Čakovcu, sin Antona Globočnika Sorodolskega. Gimnazijo obiskuje v Ljubljani in Trstu, univerzo v Gradcu in na Dunaju. Posodobil in reorganiziral je avstrijski davčni kataster. Od leta 1910 generalni direktor službe za odmero davka na osnovi zemljiškega katastra.

1949 *70 let*

- Nova oz. dograjena cesta z Rudna v Dražgoše.
- Za republiško razstavo izdelkov lokalne industrije domači mojstri izdelajo makete, ki prikazujejo dejavnost Železnikov nekoč. Makete postanejo temelj kasnejše muzejske zbirke.

1959 *60 let*

- Ustanovljeno obrtno podjetje Tehnica. Občina je ustanovila pripravljalni odbor za ustanovitev podjetja, ki naj bi od tovarne Niko prevzela že vpeljano proizvodnjo tehtnic. Tovarna Niko je dodelila novemu podjetju za 2,400.000 din osnovnih sredstev in 3,000.000 din obratnih sredstev ter tehnično dokumentacijo. MLIP Češnjica mu je odprodalo sodarsko delavnico po knjižni vrednosti. OBLO Železniki je podjetju dodelil 6,000.000 din, okrajni LO Kranj pa 12,000.000 din posojila. S tem so bili dani pogoji za začetek dela. Prvi upravnik podjetja Tehnica je postal Anton Pegam.

1969 *50 let*

- Po sklepu delavskega sveta se je podjetje LIP Češnjica preimenovalo v Tovarno pohištva Alpes Železniki. Pred tem je bilo podjetje od leta 1964 imenovano LIP Češnjica – Lesno industrijsko podjetje Češnjica, še prej pa od leta 1955 MLIP Češnjica – Medzadružno lesno industrijsko podjetje Češnjica, ki je pomenilo začetek moderne industrijske lesne proizvodnje v Selški dolini. Podjetje ima korenine v leta 1948 ustanovljeni Kmetijski zadrugi z omejenim jamstvom, ki se je od leta 1946 imenovala Lesna zadruga z omejenim jamstvom, prej pa od leta 1937 Lesno produktivna zadruga z omejenim jamstvom za Selško dolino na Češnjici, od leta 1910 Sodarska zadruga v Železnikih, registrirana zadruga z omejeno zavezo, od leta 1902 pa Sodarska zadruga za Selško dolino na Češnjici, registrirana zadruga z omejeno zavezo.
- V Muzeju Železniki so bile postavljene prve zbirke. V osmih prostorih je bilo predstavljeno rudarstvo, fužinarstvo, kovaštvo, žagarstvo, gozdarstvo, sodarstvo in čipkarstvo. Na dan otvoritve 31. 8. je Muzej med 15. in 18. uro obiskalo skoraj 800 obiskovalcev.
- Umrli Anton Demšar, Selca. Rojen leta 1907, Selca. Domače in tuje mojstre slikarstva je spoznaval ob ljubezni do starih umetnin. Za Narodni muzej in Narodno galerijo v Ljubljani je iskal in nabavljal starine, slike, skulpture in narodno blago. Leta 1937 si je izposloval koncesijo za trgovino z umetninami in antikvitetami Umetnost – prodaja in nakup umetnin v Ljubljani. V prostem času je slikal. Med drugim si je znanje nabiral tudi v slavni Sternenovih šoli za risanje in slikanje figur in portretov ter restavriranje. Po petih letih jo je končal z mojstrovim spričevalom. Ko je bil leta 1950 v Ljubljani ustanovljen zavod za spomeniško varstvo z restavratorskim oddelkom, je Anton po priporočilu slikarja Mihe Maleša tam dobil redno službo kot prvi restavrator in pozneje postal prvi poklicni restavrator na Slovenskem.

- Umrla Marija Lotrič, p. d. Fajglanova, rojena leta 1894 v Železnikih, organistka v Železnikih v letih od 1913 do 1961. Iz tiskanih listov – partitur je ročno prepisovala note in besedila za vse glasove v zvezke, ki so služili pevcem na vajah in nastopih. V pevski sobi je imela polno omaro pevskega gradiva, na njeni pisalni mizi pa je bilo vedno zaslediti odprte notne zvezke, v katerih so nastajali zapisi novih pesmi. Njen vnuk je tenorist Janez Lotrič.

1979 *40 let*

- Ustanovljen Pihalni orkester Železniki. Ustanovljen je bil na pobudo posameznikov, zaposlenih v tovarni Alples, ki jim ni bilo vseeno za kulturni razvoj mlajših zaposlenih tako v podjetju kot kraju. V kolegiju podjetja, ki ga je vodil Jožef Demšar, so sprejeli odločitev o ustanovitvi orkestra. Za vodjo je bil imenovan Lado Greblo, ki je bil tudi član kolegija. Za prvega kapelnika je bil, ob pomoči ravnateljice Glasbene šole Škofje Loka Marije Schulz, izbran Dragiša Miškovič, član Slovenske filharmonije in profesor na Akademiji za glasbo.
- Ustanovljeno Muzejsko društvo Železniki. Na prvem zapisniku so bili navedeni: Lojze Tolar, Marija Tavčar, Janez Demšar, Niko Žumer, Antonija Ramovš, Valentin Pintar, Anton Benedičič, Lojze Tarfila in Lojze Rejec. Člani so pred tem delovali kot pododbor Muzejskega društva Škofja Loka. Muzeju je dodana zbirka o obdelavi skrila in spominska soba dr. Franceta Koblarja. Čipkarska zbirka pa je bila preseljena v nov prostor.
- Ustanovljen MePZ Domel. V juniju so se na pobudo takratnega direktorja Iskre Toneta Rakovca zbrali navdušenci nad pesmijo na avdiciji v kulturnem domu Železniki. Za zborovodjo je bil izbran France Čufar.

Viri:

Arhiv Muzejskega društva Železniki.

Zborniki Železne niti in Loški razgledi.

Selška dolina v preteklosti in sedanjosti. Ur. France Planina. Železniki: Muzejsko društvo Škofja Loka, pododbor Železniki, 1973.

Anton Globočnik: *Eisnern – Železniki*, zgodovinsko-statistični oris v registrah: kronika. Prev. Jože Dolenc, France Baraga.

Dražgoše: Pan, 1999.

Po ljudeh gor, po ljudeh dol. Miha Naglič, Gorenjski glas, 2000.

Vida Košmelj: *Železniki skozi čas*. Radovljica: Didakta, 2007.

Občina Železniki: Častni občani, občinski nagrajenci.

Slovenski biografski leksikon.

Leksikon Gorenjci.

Železni kruh. Ur. Miha Naglič. Železniki: Domel holding, d. d., 2016.

Ustno izročilo.